

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

MARIUSZ KOPER

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9878-0820>

mkoper@kul.lublin.pl

---

*Trudne ojkonimy Lubelszczyzny w słowniku encyklopedycznym
„Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany”*

Challenging Oikonyms of the Lublin Region in an Encyclopaedic Dictionary “Place Names
in Poland: History, Origin, Changes”

ABSTRAKT

Przedmiotem artykułu jest analiza wybranych ojkonimów Lubelszczyzny, które zostały przedstawione w słowniku encyklopedycznym *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*. Autor z jednej strony opisuje wyniki badań w tej publikacji, z drugiej zaś wnosi głos polemiczny w odniesieniu do analizy niektórych ojkonimów z terenu województwa lubelskiego. Polemika dotyczy dokumentacji źródłowej nazw, interpretacji etymologicznych oraz niektórych ustaleń historycznych. W artykule zostały omówione następujące nazwy miejscowości: *Bełżec, Biłgoraj, Frampol, Kryłów, Lubyca Królewska, Nabroż, Wola Machnowska* oraz *Wola Żurawiecka*.

Słowa kluczowe: ojkonim; nazwa miejscowa; Lubelszczyzna; etymologia; historia

WSTĘP

Nazwy miejscowości Lubelszczyzny mają już swoją wieloletnią i ugruntowaną pozycję w polskich badaniach toponomastycznych¹. Monografie regionalne historycznych ziem, województw i współczesnych powiatów stały się podstawą do opracowań o charakterze słownikowym. Spośród wielu publikacji na uwagę zasługują m.in. opracowania Stefana Warchoła², Czesława Kosyła³, Stanisława

---

¹ Zob. E. Rzetelska-Feleszko (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Warszawa–Kra-ków 1998.

² S. Warchoła, *Nazwy miast Lubelszczyzny*, Lublin 1964.

³ C. Kosyl, *Nazwy miejscowe dawnego województwa lubelskiego*, Wrocław 1978.

Rosponda⁴, Kazimierza Rymuta⁵, Barbary Czopek⁶, Władysława Makarskiego⁷, Teresy Pluskoty⁸, Marii Malec⁹ i Mariusza Kopra¹⁰.

W nurt opracowań słownikowych, niejako podsumowujących dotychczasowe badania z zakresu oikonimii Lubelszczyzny, wpisuje się wydawnictwo *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*¹¹. Jest to słownik encyklopedyczny opracowywany przez Pracownię Toponomastyczną Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie. Słownik obejmuje nazwy miejscowości leżące na terytorium współczesnej Polski, jego zaś celem jest dokumentacja źródłowa oraz objaśnienie poszczególnych typów nazewniczych. Pierwsze tomy publikacji zostały wydane pod redakcją Kazimierza Rymuta, następnie przez Barbarę Czopek-Kopciuch, a obecnie redagowane są przez Urszulę Bijak i Pawła Swobodę. W latach 1996–2021 ukazało się 16 tomów tego wydawnictwa. Publikacja składa się z artykułów hasłowych, które zostały ułożone w porządku alfabetycznym. Słownik doczekał się też kilku recenzji, spośród których na uwagę zasługują

⁴ S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław 1984.

⁵ K. Rymut, *Nazwy miast Polski*, Wrocław 1987.

⁶ B. Czopek, *Nazwy miejscowe dawnej ziemi chełmskiej i bełskiej (w granicach dzisiejszego państwa polskiego)*, Wrocław 1988.

⁷ W. Makarski, *Pogranicze polsko-ruskie do połowy wieku XIV. Studium językowo-etniczne*, Lublin 1996; idem, *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, Lublin 1999.

⁸ T. Pluskota, *Nazwy miejscowe ziem ruskich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w. Toponimia Ukrainy i pogranicza polsko-ukraińskiego*, Bydgoszcz 1998.

⁹ M. Malec, *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, Warszawa 2003.

¹⁰ M. Koper, *Powiat tomaszowski w pejzażu toponimicznym pogranicza polsko-ukraińskiego*, Lublin 2021.

¹¹ K. Rymut (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 1–7: *A–N*, Kraków 1996–2007; K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 8–9: *O–Q*, Kraków 2009–2013; K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 10–12: *Ra–Rz*, Kraków 2015; K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch, U. Bijak (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 13: *Sa–Si*, Kraków 2016; K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch, U. Bijak (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 14: *Sk–Sn*, Kraków 2017; B. Czopek-Kopciuch, U. Bijak (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 15: *So–Stą*, Kraków 2018; U. Bijak, P. Swoboda (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 16: *Stb–Sy*, Kraków 2021. W dalszych przypisach bibliograficznych posługuję się skrótem NMP z podaniem tomu i numeru strony.

m.in. opracowania Marka Derwicha¹², Elżbiety Kowalczyk-Heyman¹³ oraz Ewy Oronowicz-Kidy¹⁴.

Niniejszy artykuł ma z jednej strony charakter recenzji wybranych typów ojkonimów¹⁵ Lubelszczyzny, które zostały omówione w słowniku, z drugiej zaś wpisuje się w próbę uzupełnienia i zweryfikowania danych na temat historii i etymologii konkretnych nazw miejscowych z terenu województwa lubelskiego. Mianem trudnych ojkonimów określam nazwy, co do których można mieć wątpliwości w kwestii interpretacji etymologicznych oraz historycznej metryki źródłowej nazw miejscowości. Niejednokrotnie bowiem zapisy źródłowe odnoszą się do innych obiektów nazewniczych. Zdarza się też czasem, że pojawiają się istotne luki w dokumentacji źródłowej. Wszystkie swoje rozważania przedstawię w porządku alfabetycznym, ukazując ustalenia w odniesieniu do konkretnych ojkonimów.

BEŁŻEC

Pierwszą z analizowanych nazw miejscowości jest *Bełżec*, która odnosi się do wsi gminnej w powiecie tomaszowskim. Autorzy słownika *Nazw miejscowych Polski* odnotowują zapisy źródłowe z XV–XVI wieku, które jednak nie dotyczą wspomnianego Bełżca, ale nazwy miejscowości w historycznej ziemi lwowskiej. Potwierdzają to badania Anny Czapli, która w swojej monografii odnotowuje Bełżec z zapisami źródłowymi z tego okresu¹⁶. Jeśli zaś chodzi o Bełżec położony w dawnej ziemi bełskiej (obecnie w powiecie tomaszowskim województwa lubelskiego), to został on założony na tzw. surowym korzeniu przez Samuela Lipskiego w 1607 roku. Wówczas to król Zygmunt III Waza wydał dokument lokacyjny miasteczka, które otrzymało prawo odbywania dwóch targów i dwóch jarmarków¹⁷. Być może, o czym niżej, niewłaściwa dokumentacja źródłowa wpłynęła także na wieloznaczną i nieścisłą interpretację etymologiczną nazwy.

¹² M. Derwich, *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, pod red. Kazimierza Rymuta, Kraków, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, t. 1: A–B; Kraków 1996, ss. 483; t. +2: C–D, Kraków 1997, ss. 519, „Studia Źródłoznawcze” 2001, t. 39, s. 191–193.

¹³ Zob. m.in. E. Kowalczyk-Heyman, *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, red. K. Rymut, t. 5: Ko–Ky, Kraków 2003, ss. 533, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2006, t. 54, nr 2, s. 236–240; eadem, *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, [t.] 9: Po–Q, red. K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2013, ss. 415 + VIII, „Studia Geohistorica” 2014, nr 9, s. 187–190.

¹⁴ E. Oronowicz-Kida, *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 10–12: Ra–Rz, „Studia Geohistorica” 2016, t. 4, s. 185–188.

¹⁵ Ojkonim (grec. *oikos* – dom, mieszkanie, gospodarstwo, *onim* – nazwa) – nazwa miejscowa miasta, wsi, przysiółka itp.

¹⁶ A. Czapla, *Nazwy miejscowości historycznej ziemi lwowskiej*, Lublin 2011, s. 34.

¹⁷ A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Warszawa 1993, s. 165.

Według autorki hasła słownikowego Barbary Czopek-Kopciuch ojkonim pochodzi zapewne od nazwy miasta *Belz* (dziś na terenie Ukrainy w obwodzie lwowskim i rejonie żółkiewskim), z sufiksem *-ec*. W innym miejscu badaczka nie wyklucza, że nazwa miejscowa *Bełżec* utworzona została bezpośrednio od podstawy **blъzъ* oznaczającej ‘coś błyszczącego, białego’¹⁸.

Biorąc pod uwagę najnowsze ustalenia, wydaje się, iż ojkonim *Bełżec* ma bezpośredni związek z hydronimem *Bełżec*, który jest odnotowany w dokumencie nowo lokowanego miasta założonego na początku XVII wieku. W źródle wspomina się o tym, że nowe miasto miało się nazywać *Bełżec* i powstać w pobliżu rzeczki o tej samej nazwie¹⁹. Byłaby to zatem nazwa ponowiona i wcześniej już funkcjonująca w lokalnej tradycji nazewniczej²⁰. Zgodnie z tą najbardziej prawdopodobną hipotezą powstania tej miejscowości oraz samej sygnującej ją nazwy hydronim *Bełżec* z sufiksem deminutywnym *-ec* miałby wtedy bezpośredni związek z dawną nazwą wodną *Belz* (dziś *Solokija*), określając jeden z dopływów tej rzeki²¹.

BIŁGORAJ

Miasto Biłgoraj zostało założone przez Adama Gorajskiego w 1578 roku. Zasadzca nadał mu nazwę *Bielgoraj*, wtórnice *Biłgoraj*, czyli *Biały Goraj*. Barbara Czopek-Kopciuch – autorka hasła o nazwie tej miejscowości – powołując się na publikację Kazimierza Rymuta o nazwach miast Polski, stwierdza, że ojkonim ten został utworzony na wzór sąsiedniej miejscowości *Goraj*, od której pochodzi nazwisko założyciela, tj. Gorajskich. W mianie zauważa ukraińskie wpływy językowe. Jej pierwszy człon zawiera rdzeń *Bił-* w związku z ukraińskim przymiotnikiem *biłyj* (pol. *biały*)²². Autorka nie analizuje już jednak pierwszego członu tego złożenia.

Wschodnie pochodzenie miana kwestionuje Czesław Kosyl, a oboczność *Bielgoraj* // *Biłgoraj* wiąże z wahaniem samogłosek *e* oraz *i* w sąsiedztwie spółgłoski półotwartej *r*²³. Według Stanisława Rosponda pierwszym członem tego złożenia jest prasłowiański wyraz **běl-*, oznaczający błoto, teren nizinny, drugim zaś *goraj*, czyli miejsce górzyste, pofałdowane²⁴. Pierwszy segment nazwy może mieć związek z piaszczystym gruntem, odsłoniętym, niezalesionym wzniesieniem, ale również, jak zauważa Władysław Makarski, z nazwą rzeki *Biała Łada*,

¹⁸ NMP, t. 1, s. 117.

¹⁹ R. Szczygieł, *Początki osady i nieudana lokacja miejska*, [w:] *Bełżec przez dzieje*, red. A. Urbański, Bełżec 2008, s. 39.

²⁰ M. Koper, *O nazwach Bełżec, Belz i Solokija*, „Rocznik Tomaszowski” 2015, t. 4, s. 183–190.

²¹ *Ibidem*.

²² NMP, t. 1, s. 199.

²³ Zob. J. Markiewicz, R. Szczygieł, W. Śladkowski, *Dzieje Biłgoraja*, Lublin 1985, s. 25.

²⁴ S. Rospond, *op. cit.*, s. 28.

nad którą Biłgoraj jest położony. Cecha białości może być usprawiedliwiona tym, że rzeka ta w okolicach analizowanego tutaj miasta płynie na otwartej przestrzeni w odróżnieniu od Czarnej Łady, płynącej przez obszar leśny i zacieniony. Według Władysława Makarskiego związek **Białego Goraja z Białą Ładą*, rzeką, która fizycznie łączy dwa Goraje, mocno podkreśla pamiątkowy charakter miana nowo założonego miasta²⁵.

FRAMPOL

Frampol to obecnie miasteczko w powiecie biłgorajskim województwa lubelskiego. Historycznie ma potwierdzony związek z imieniem żeńskim *Franciszka*. Osadę założył około 1717 roku Marek Antoni Butler. Z czasem powstało miasto. Jego nazwa ewoluowała od postaci *Franopol*, *Franpol*, wreszcie *Frampol*. Wbrew ustaleniom autora hasła słownikowego Kazimierza Rymuta, który zapewne w tym miejscu powołał się na swoją publikację o nazwach miast Polski, nazwa tego miasta nie pochodzi od imienia *Franciszek*²⁶, który miałby nawiązywać do założyciela miasta, tj. bliżej nieokreślonego w źródłach historycznych Franciszka Butlera, ale od żony założyciela miasta Marka Antoniego Butlera, tj. Franciszki z domu Szczuka²⁷. W ojkonimie doszło do upodobnienia fonetycznego, w wyniku którego spółgłoska przedniojęzykowożębowa *n* przeszła w dwuwargową *m* pod wpływem dwuwargowej *p*. Podobny proces zauważamy w zestawieniu *Pan Bóg*, które w wyniku upodobnienia pod względem miejsca artykulacji i szybkiej wymowy jest realizowane jako *pam buk* (zapis fonetyczny). Nazwa miasta *Frampol* należy do ojkonimów pamiątkowych. W tym przypadku honoruje żonę założyciela miasta.

KRYŁÓW

Nazwa ta odnosi się do wsi położonej w powiecie hrubieszowskim województwa lubelskiego. Historyczne zapisy źródłowe odnoszące się do nazwy tej miejscowości, a odnotowane przez autorów słownika, nie budzą zastrzeżeń. Można jednak dyskutować z etymologią ojkonimu, która została przedstawiona w *Nazwach miejscowych Polski*.

Barbara Czopek-Kopciuch – autorka hasła o Kryłowie – skłania się ku interpretacji dzierzawczej tego miana. Jego nazwę tłumaczy jako possessivus

²⁵ Zob. W. Makarski, *Z badań nad Biłgorajem. Weryfikacja i dopelnienie*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 2021, t. 28, nr 2, s. 285–297.

²⁶ NMP, t. 3, s. 42.

²⁷ Z. Baranowski, *Frampol w okresie staropolskim*, [w:] *Frampol i okolice. Zarys dziejów do 1918 r.*, red. R. Jasiński, t. 1, Frampol 2002, s. 69.

od nazwy osobowej *Kiryło*, w skróconej postaci fonetycznej do *Krył-* (*Kryło*), z przyrostkiem *-ów*. Jak zauważa, jest to ruska postać imienia męskiego *Cyryl* z redukcją samogłoski *-i-*, znaną w języku ukraińskim. W tym samym miejscu stwierdza również, że ojkonim ten może także pochodzić od nazwy osobowej *Kryło*, ta zaś od apelatywu ukraińskiego *kryło* (pol. *skrzydło*)²⁸. Nazwa ta wpisywałaby się wówczas w grupę nadbużańskich mian dzierżawczych typu *Dolhobyczów*, *Hrubieszów*, *Strzyżów* itp.

Zdaniem Władysława Makarskiego nie można wykluczyć interpretacji odwodnej tego ojkonimu, opartej na ruskiej podstawie apelatywnej *kryło* < *kryło* (pol. *skrzydło*). W tym przypadku nazwę, której budulcem stał się wyraz pospolity, należy rozumieć metaforycznie, tj. jako miejsce oskrzydłone. Według tegoż badacza pokazują to w sposób wyrazisty materiały kartograficzne oraz współczesna topografia terenu, który jest otoczony ze wszystkich stron, z wyjątkiem południowej, potokami dopływającymi od zachodu do Bugu, a od strony wschodniej przylegającej do tej rzeki. Wydaje się zatem, że obok powszechnie akceptowanego znaczenia dzierżawczego nazwy miejscowości *Kryłów*, nie mniej prawdopodobny jest jej rodowód fizjograficzny (odwodny)²⁹. Interpretacja ta jest jedną z propozycji odantroponimizowania polskich toponimów, którym w trakcie analiz gabinetowych bardzo często przypisuje się znaczenie dzierżawcze. Ponadto przykład ten może być jednym z kilku postulatów domagających się uwzględniania innych propozycji etymologicznych w słowniku *Nazwy miejscowe Polski*, a w przypadku nazw dwuznacznych bądź wieloznacznych – prób hierarchizowania etymologii.

LUBYCZA KRÓLEWSKA

Udokumentowane początki Lubyczy (dzisiaj Lubyczy Królewskiej – miasta w powiecie tomaszowskim i w województwie lubelskim) sięgają pierwszej połowy XV wieku. Znany i wielokrotnie wykorzystywany w studiach historyczno-osadniczych dokument Siemowita IV z 15 czerwca 1422 roku zawiera akt nadania kniaziostwa *Lubicz* dwójce Wołochów – Jakubowi i Miczce. Jak zauważa Andrzej Janeczek, była to właściwie sprzedaż i zamiana dziedziny wsi Lubycza, którą uprzednio dostali od księcia³⁰. Zdaniem Grzegorza Jawora ta dziwna zamiana nie była jednak korzystną transakcją dla dwójki Wołochów. W dokumencie Siemowita IV badacz ten dopatruje się nawet samowoli księcia mazowieckiego: „(...) skoro na jego mocy pozbawieni oni zostali posiadanych dotąd praw

²⁸ NMP, t. 5, s. 371.

²⁹ W. Makarski, *Odanthroponimizować toponimie. Na przykładzie odrzecznych i odbagiennych nazw miejscowych Zamojszczyzny*, [w:] *Onomastyka na pograniczach językowo-kulturowych*, red. M. Kojder, M. Olejnik, Lublin 2017, s. 54.

³⁰ A. Janeczek, *op. cit.*, s. 145–146.

własności osady i faktycznie zmuszeni do wypłacenia władcy bliżej nieokreślonej sumy, w zamian za co uzyskali w tej wsi dziedziczne, uprzywilejowane kniazio-stwo”³¹. Nie ulega wątpliwości, że przywilej dotyczący wsi Lubicz jest jednym z pierwszych tego typu nadań osadniczych dla Wołochów po tej stronie Karpat.

Biorąc pod uwagę pierwotną formę nazwy wsi, Stanisław Rospond interpretuje ją jako miano dzierżawcze na *-jb od nazwy osobowej *Lubik*, tę zaś wywodzi od imion złożonych typu *Lubosław*, *Lubomir*³². Późniejsze zmiany *Lubic(a)*, *Lubicz(a)* w *Lubycz(a)* autor Słownika etymologicznego *miast i gmin PRL* wiąże z rozwojem polskiego -i, które pod wpływem gwar ukraińskich przechodzi w -y (por. pol. *lipa*, ale ukr. *lypa*)³³. Etymologię tę przyjmuje również Barbara Czopek-Kopciuch – autorka hasła słownikowego o Lubyczy Królewskiej³⁴.

W *Nazwach miejscowych Polski* pominięta została inna etymologia związana z powstaniem tej miejscowości. Wydaje się ona nie mniej prawdopodobna od interpretacji dzierżawczej tego miana. Fizjograficzny charakter analizowanego ojkonimu zakłada Władysław Makarski³⁵, sprowadzając je do formantu -i(-y)cz oraz pierwiastka *lub-*(// *lub-*), tłumaczonego jako ‘kora’, wtórnie ‘niecka, rów, ściek’; także ‘teren podmokły, na którym rośnie gęsta trawa’³⁶. Zdaniem tego badacza pierwotnym znaczeniem ojkonim *Lubicz* nawiązywałyby do nazw typu *Lubica*, *Lubienia*. *Lubynia*³⁷. Jego strukturę autor studium o pograniczu polsko-ukraińskim porównuje do form staroruskich typu *Potelicz* > *Potylicz*, *Halicz* i *Smotrycz*. Zgodnie z taką interpretacją *Lubicz* byłby nazwą starej zaginionej osady, do której nawiązywała nowo założona wieś³⁸. Jeszcze w XIX wieku w części Lubycza-Kniazie jedno z pól nazywano *Horodyszczem*. Również i w tej nazwie możemy dopatrywać się starej tradycji grodowej³⁹. Wtórny charakter osadnictwa wołoskiego w Lubyczy, które wzmacniało zaludnienie wcześniejszej osady, niezapisanej we wcześniejszych źródłach, hipotetycznie zakłada także Andrzej Janeczek w swojej monografii z zakresu historii osadnictwa⁴⁰.

³¹ G. Jawor, *Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu*, Lublin 2004, s. 97–98.

³² S. Rospond, *op. cit.*, s. 195–196.

³³ *Ibidem*.

³⁴ NMP, t. 6, s. 226.

³⁵ Wszystkie możliwe interpretacje etymologiczne związane z tym ojkonimem zostały przedstawione w osobnym artykule. Zob. W. Makarski, *Nazwa miejscowa Lubycza oraz jej onimizacja bliższe i dalsze konotacje*, [w:] *Ziemia Lubycka. Geografia, historia, język, kultura*, red. M. Koper, Lublin–Lubycza Królewska 2017, s. 143–179.

³⁶ Idem, *Pogranicze polsko-ruskie...*, s. 185, 226.

³⁷ J. Rieger, *Nazwy wodne dorzecza Sanu*, Wrocław 1969, s. 90.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 5, Warszawa 1884, s. 459.

⁴⁰ A. Janeczek, *op. cit.*, s. 147.

NABRÓŹ

Nazwa tej miejscowości odnosi się do wsi w powiecie tomaszowskim województwa lubelskiego. Jej początki sięgają XIV wieku. Pierwsza wzmianka o Nabrożu pochodzi z 1409 roku, kiedy miejscowość była w posiadaniu Jana Szapnika, jednego z fundatorów tutejszego kościoła⁴¹. Autorzy zapisów źródłowych z tego okresu oraz z następnego stulecia odnotowują formy tego miana typu *Nabroz*, *Nabrosz*, *Nabrusz*, *Nabroz*. Współcześnie funkcjonująca postać, tj. *Nabróż*, pojawiła się w dokumentach z XIX wieku⁴².

Dla autorów słownika *Nazwy miejscowe Polski* i dla autorki hasła encyklopedycznego Barbary Czopek-Kopciuch nie jest jasna etymologia tej nazwy. Autorka hipotetycznie wiąże ją z wyrazem pospolitym *bróg* (< prsł. *borgъ ‘ochrona, osłona, to, co ochrania, osłania, daszek ochronny na drogach’), porównując do niej wyrażenie przyimkowe *na brogu*⁴³. Trudno rozstrzygnąć, jaki związek miałyby mieć w tym przypadku owo wyrażenie z genezą samego ojkonimu.

Wydaje się, że istnieje prawdopodobna wersja objaśnienia tej nazwy. Zapewne dzisiejszy ojkonim *Nabróż* to nieodnotowana ruska forma *Nabrože. Jego skróconą postać można wówczas porównać do innych nazw pogranicza typu *Narol* < *Narole*, *Zagórz* < *Zagórze*. Ukraińska postać *Nabrože* (< prsł. *Nabrodje) (pol. *Nabrodze* // *Nabrodzie*) pochodziłaby od staroruskiej formy *na brode* > ukr. *na brodi* (pol. *na brodzie*), ta zaś od *brod* > ukr. *brid* (pol. *bród*) ‘mielizna w poprzek rzeki, przez którą można przejść lub przejechać na drugi brzeg’. Zważywszy na krajobraz najbliższej okolicy oraz jej środowisko wodne, interpretacja ta zasługuje na uwagę. Jeśliby założyć taką genezę ojkonimu, byłby on wówczas substancywizowany (urzeczownikowiony) za pomocą sufiksu *-je*⁴⁴.

WOLA MACHNOWSKA, WOLA ŻURAWIECKA

Warianty leksykalne tych dwóch nazw miejscowości położonych obecnie w powiecie tomaszowskim, a odnoszących się współcześnie do Mostów Małych oraz Rudy Żurawieckiej, zostały pominięte w historycznych zapisach źródłowych słownika *Nazwy miejscowe Polski*. Pierwotnie bowiem dzisiejsze Mosty Małe to notowana w 1470 roku Wola Machnowska⁴⁵, a Ruda Żurawiecka to wtórny wariant w stosunku do wcześniejszego zapisu tej nazwy z początku XVII wieku,

⁴¹ J. Niedźwiedz, *Leksykon historyczny miejscowości dawnego województwa zamojskiego*, Zamość 2003, s. 334.

⁴² Zob. M. Koper, *Powiat tomaszowski...*, s. 80.

⁴³ NMP, t. 7, s. 320.

⁴⁴ M. Koper, *Powiat tomaszowski...*, s. 80–81.

⁴⁵ A. Janeczek, *op. cit.*, s. 180.

tj. notowanej Woli Żurawieckiej⁴⁶. W jednym i w drugim przypadku doszło do częstego w tym wydawnictwie odmładzania nazw miejscowości, poprzez nie sięganie do pierwotnych udokumentowanych zapisów. Bardzo często upomina się o to w swojej recenzji Marek Derwich, odnosząc się do przywoływanych w tym wydawnictwie innych nazw miejscowych współczesnej Polski⁴⁷. Przykładów ilustrujących te uchybienia w odniesieniu do ojkonimów województwa lubelskiego znalazłoby się więcej. Podobnie kwestia przedstawia się z dawnym miasteczkiem Jarczów, który przed lokacją miejską nazywany był też *Konwicą*⁴⁸. Również i tutaj piętnastowieczne zapisy źródłowe tej miejscowości zostały pominięte przez autorów słownika.

PODSUMOWANIE

Przedstawiona w artykule analiza wybranych nazw miejscowości obecnego województwa lubelskiego w wydawnictwie encyklopedycznym *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany* oraz konfrontacja tych wyników z innymi ustaleniami wykazała, że miana te mają częstokroć dyskusyjną interpretację etymologiczną. Poza wątpliwą wykładnią dotyczącą ich pochodzenia w wielu hasłach słownikowych pojawiają się braki źródłowe, niewłaściwa dokumentacja ojkonimów, czasem błędnie odnosząca się do nazywanego obiektu. Zdarzają się też sytuacje postarzania lub odmładzania nazw, które mogą prowadzić do niewłaściwych analiz nazewniczych. Bardzo często są to błędy powielane z innych opracowań toponomastycznych. Czasami też można polemizować z genezą samej nazwy, doszukując się innych alternatywnych propozycji etymologicznych. Wybrane przykłady nazw miejscowości Lubelszczyzny dowodzą, że miana te mogą być trudne w analizie oraz interpretacji.

Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany – wydawnictwo niezmiernie ważne i potrzebne społecznie – już dziś zatem wymaga aneksu dla wielu dyskusyjnie opisanych i zinterpretowanych punktów osadniczych. Oczywiście w tak monumentalnym dziele trudno uniknąć błędów i pojawiających się czasem nieścisłości. Wydaje się jednak, że aby je zminimalizować, potrzebna jest współpraca różnych środowisk naukowych i regionalnych przy redakcji konkretnych haseł. Mimo że słownik ma charakter kompendium onomastycznego, wszelkie ustalenia dotyczące metryki danego obiektu winny być konsultowane z historykami, historykami osadnictwa oraz środowiskiem regionalistów. Potrzeba aktualizowania wiedzy, weryfikacji wcześniejszych ustaleń, uwzględnianie

⁴⁶ *Ibidem*, s. 151.

⁴⁷ M. Derwich, *op. cit.*, s. 191–193.

⁴⁸ M. Koper, *Powiat tomaszowski...*, s. 58.

najnowszych badań z zakresu ojkonimii – te wszystkie postulaty mają na celu podniesienie jakości polskiej toponomastyki, w tym opisywanego tutaj słownika.

BIBLIOGRAFIA

- Baranowski Z., *Frampol w okresie staropolskim*, [w:] *Frampol i okolice. Zarys dziejów do 1918 r.*, red. R. Jasiński, t. 1, Frampol 2002.
- Bijak U., Swoboda P. (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 16: *Stb–Sy*, Kraków 2021.
- Czapla A., *Nazwy miejscowości historycznej ziemi lwowskiej*, Lublin 2011.
- Czopek B., *Nazwy miejscowe dawnej ziemi chełmskiej i belskiej (w granicach dzisiejszego państwa polskiego)*, Wrocław 1988.
- Czopek-Kopciuch B., Bijak U. (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 15: *So–Stą*, red. B. Czopek-Kopciuch, U. Bijak, Kraków 2018.
- Derwich M., *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, pod red. Kazimierza Rymuta, Kraków, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, t. 1: *A–B*; Kraków 1996, ss. 483; t. 2: *C–D*, Kraków 1997, ss. 519, „*Studia Źródłoznawcze*” 2001, t. 39.
- Janeczek A., *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo belskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Warszawa 1993.
- Jawor G., *Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu*, Lublin 2004.
- Koper M., *O nazwach Bełżec, Bełż i Sołokija*, „*Rocznik Tomaszowski*” 2015, t. 4.
- Koper M., *Powiat tomaszowski w pejzażu toponimicznym pogranicza polsko-ukraińskiego*, Lublin 2021.
- Kosyl C., *Nazwy miejscowe dawnego województwa lubelskiego*, Wrocław 1978.
- Kowalczyk-Heyman E., *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, red. K. Rymut, t. 5: *Ko–Ky, Kraków 2003*, ss. 533, „*Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*” 2006, t. 54, nr 2.
- Kowalczyk-Heyman E., *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, [t.] 9: *Po–Q*, red. K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2013, ss. 415 + VIII, „*Studia Geohistorica*” 2014, nr 9.
- Makarski W., *Nazwa miejscowa Lubyca oraz jej onimiczne bliższe i dalsze konotacje*, [w:] *Ziemia Lubycka. Geografia, historia, język, kultura*, red. M. Koper, Lublin–Lubyca Królewska 2017.
- Makarski W., *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, Lublin 1999.
- Makarski W., *Odantroponimizować toponimie. Na przykładzie odrzecznych i odbagiennych nazw miejscowych Zamojszczyzny*, [w:] *Onomastyka na pograniczach językowo-kulturowych*, red. M. Kojder, M. Olejnik, Lublin 2017.
- Makarski W., *Pogranicze polsko-ruskie do połowy wieku XIV. Studium językowo-etniczne*, Lublin 1996.
- Makarski W., *Z badań nad Biłgorajem. Weryfikacja i dopełnienie*, „*Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*” 2021, t. 28, nr 2.
- Malec M., *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, Warszawa 2003.
- Markiewicz J., Szczygieł R., Śladkowski W., *Dzieje Biłgoraja*, Lublin 1985.
- Niedźwiedz J., *Leksykon historyczny miejscowości dawnego województwa zamojskiego*, Zamość 2003.
- Oronowicz-Kida E., *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 10–12: *Ra–Rż*, „*Studia Geohistorica*” 2016, t. 4.
- Pluskota T., *Nazwy miejscowe ziem ruskich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w. Toponimia Ukrainy i pogranicza polsko-ukraińskiego*, Bydgoszcz 1998.
- Rieger J., *Nazwy wodne dorzecza Sanu*, Wrocław 1969.

- Rospond S., *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław 1984.
- Rymut K., *Nazwy miast Polski*, Wrocław 1987.
- Rymut K. (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 1–7: A–N, Kraków 1996–2007.
- Rymut K., Czopek-Kopciuch B. (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 8–9: O–Q, Kraków 2009–2013.
- Rymut K., Czopek-Kopciuch B., Bijak U. (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 10–12: Ra–Rz, Kraków 2015.
- Rymut K., Czopek-Kopciuch B., Bijak U. (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 13: Sa–Si, Kraków 2016.
- Rymut K., Czopek-Kopciuch B., Bijak U. (red.), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 14: Sk–Sn, Kraków 2017.
- Rzetelska-Feleszko E. (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Warszawa–Kraków 1998.
- Sulimierski F., Chlebowski B., Walewski W. (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 5, Warszawa 1884.
- Szczygieł R., *Początki osady i nieudana lokacja miejska*, [w:] *Bełzec przez dzieje*, red. A. Urbański, Bełzec 2008.
- Warchoń S., *Nazwy miast Lubelszczyzny*, Lublin 1964.

ABSTRACT

This article explores selected place names in the Lublin region that are featured in the encyclopaedic dictionary entitled *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany* (*Place Names in Poland: History, Origin, Changes*). The author discusses the findings presented in the publication and offers a polemical take on the analysis provided for some of the place names in the Lublin Voivodeship. The controversy concerns the source documentation for the place names, etymological interpretations, and certain other historical findings. The article examines the following place names: *Bełzec*, *Biłgoraj*, *Frampol*, *Kryłów*, *Lubycza Królewska*, *Nabróż*, *Wola Machnowska*, and *Wola Żurawiecka*.

Keywords: oikonym; place name; Lublin region; etymology; history

